

5.6.2012

Dnro 364/2/10

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Harri Ojala

SULJETTujen VANKILOIDEN TALVIVAATETUS YM.

1

Taustaa

Tarkastuksellani Turun vankilassa 21.9.2009 vangit arvostelivat vankilan menettelyä omien talvivaatteiden ja kenkien sekä hupullisen puseron käytön kieltämisessä.

Vankilan johdon mukaan esteenä vuorellisten takkien ja kenkien haltuun antamiselle pidettiin niiden tarkastamisen vaikeutta. Vankilan mukaan muun muassa huumausaineiden löytäminen esimerkiksi läpivalaisulaitteella on epävarmaa, jos aine on kätkeytyneenä esimerkiksi takin saumaan. Vankilan mukaan ongelmana oli myös, että Rikosseuraamuslaitos ei pysty toimittamaan vankien talvivaatetusta. Lisäksi säilytystilat vankien selleissä ovat rajalliset.

Myös Riihimäen vankilan tarkastuksella tuli esille kysymys talvivaatetuksesta sekä vankilan käytännöstä vankien omien vaatteiden käytön osalta. Vankilan johtajan mukaan ulkotöissä käyvät ja eristysosastolla olevat saavat turkishaalarit ja lämpimät kengät talviaikaan. Muilla vangeilla talvivaatetus saadaan riittävän lämpimäksi kerrospukeutumisella. Vankilassa käy paljon ulkopuolisia ihmisiä, ja vankien tunnistettavuus edellytti sitä, että heidän tuli pitää joko vankilan housuja tai paitaa niin, että vastaavasti "toinen puoli" voi olla heidän omia vaatteita. Riihimäen vankilassa vangit saivat pitää vankilan ulkopuolelta hankittuja kenkiä.

Tutkittavanani oli myös kantelu, joka koski Kylmäkosken vankilan käytäntöä talvivaatteiden käytössä. Asiassa hankitusta alustavasta selvityksestä ilmeni, että vankilan käytäntö poikkesi edellä mainittujen vankiloiden käytännöstä. Tämän asian (dnro 3978/4/09) olen ratkaissut 24.5.2011.

Olin myös päätöksissäni 2246/4/08 ja 1455 sekä 1633/4/07, jotka koskivat Hämeenlinnan vankilaa, arvioinut vankilan johtajan omien vaatteiden käytön rajoittamista koskevaa päätöstä.

Päätin ottaa talvivaatetusta koskevan asian omana aloitteena tutkittavaksi. Pyysin Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä toimittamaan selvityksen ja antamaan lausunnon edellä mainitusta soveltuvasta talvivaatetuksesta ja sen riittävydestä. Pyysin keskushallintoyksikköä myös toimittamaan rikosseuraamusalueittain selvityksen suljettujen vankiloiden talvivaatekäytännöstä ja samalla myös arvioimaan omien talvivaatteiden käytön kieltämisen perusteita eri vankiloissa.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloista Keravan ja Vantaan vankiloissa sallitaan omat talvitakit, päähineet ja jalkineet, koska laitosvaatetus on puutteellinen. Jokelan vankilassa omat talvivaatteet sallitaan kuitenkin siten, että paksut toppatakit ja hupulliset takit eivät ole sallittuja. Sen sijaan Riihimäen ja Helsingin vankiloissa omien talvivaatteiden käyttö on kielletty selvityksestä ilmenevien tarkastusongelmien vuoksi. Omat talvikengät ovat sallittuja. Molemmissa vankiloissa vankien yhteiskäyttöön annetaan talvihaalareita ulkoilua varten.

Alueen vankilat pitävät selvitysten mukaan talvivaatteiden sisällyttämistä laitosvaatetukseen perusteltuna. Tällä voidaan selvityksen mukaan taata myös ulkomaalaisille ja vähävaraisille vangeille talvivaatteet käyttöön.

Aluejohtajan mukaan jos vangit eivät saa käyttää talvivaatteitaan, heille tulisi mahdollistaa talvivaatteiden käyttö muuten. Aluejohtaja ei lähtökohtaisesti pidä kerrospukeutumista talvivaatetusta korvaavaksi soveltuvana vaatetuksena. Aluejohtajan mukaan asiassa tulisi pyrkiä ratkaisuun, jonka seurauksena vangeilla olisi talviaikaan asianmukainen vaatetus ja että vankiloiden käytännöt olisivat yhtenäiset.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen suljetuissa vankiloissa omien talvivaatteiden käyttö on sallittu Vaasan vankilassa. Kylmäkosken ja Hämeenlinnan vankilassa omat talvivaatteet on sallittu tietyin poikkeuksin. Kylmäkosken vankilassa saa käyttää omia vuorellisia talvitakkeja, mutta paksuja untuva- tai keinokuitutakkeja ei anneta. Hämeenlinnan vankilassa puolestaan miesvangit saavat käyttää omaa huputonta toppatakkia, koska vankilalla ei ole talvivaatteita miesvangeille. Naisvangit saavat käyttöön Rikosseuraamuslaitoksen määräyksen mukaisesti vankilan toppatakin eikä heidän anneta käyttää omia talvivaatteita.

Turun vankilan käytäntö vastaa tarkastuksella esille tuotua. Perusteena tässä tarkoitettujen omien vaatteiden rajoittamiselle esitettiin, että vuorellisia ja topattuja vaatteita ja kenkiä ei kyettä nykytekniikalla tarkastamaan. Hupullisten asusteiden käyttörajoitusta vastustetaan sen vuoksi, että ne vaikeuttavat huomattavasti teknistä valvontaa.

Alueen vankilat suhtautuvat myönteisesti talvivaatetukseen sisällyttämiseen laitosvaatetukseen. Ongelmana nähtiin kuitenkin, että Hämeenlinnan vankila ei pysty toimittamaan määräyksen mukaista vaatetusta.

Alueen turvallisuuspäällikkö toi tarkastamisvaikeuksien lisäksi esiin paksun toppatakin haitallisen vaikutuksen voimankäyttötilanteissa.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen muissa vankiloissa kuin Pelson vankilassa sallitaan omien vuorellisten talvivaatteiden käyttö (ei kuitenkaan paksujen untuvatakkien). Pyhäselän vankilassa vangit saavat käyttöönsä mukanaan tuomat talvivaatteet ja myöhemminkin vankilaan toimitetut, mikäli ne voidaan tarkastaa.

Alueen vankilat suhtautuivat myönteisesti talvivaatteiden sisällyttämiseen laitosvaatetukseen. Perusteena esitettiin muun muassa vankien keskinäisen tasa-arvon lisääntymistä, koska kaikilla ei ole varaa hankkia talvivaatteita. Myös talvivaatteiden tarkastamista edellytettiin (Sukeva). Yleisesti tuotiin ongelmana esiin säilytystilojen riittävyys ja vaatteiden puhtaanapito sekä korjaaminen.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toteaa lausunnossaan, että vankeuslaki edellyttää, että mikäli vangilla ei ole omaa asianmukaista vaatetusta, niin vankilan on annettava hänelle käytettäväksi tällainen vaatetus. Tämä ei tarkoita sitä, että vankila voisi kieltää vangin omien talvivaatteiden käyttämisen sillä perusteella, että vangilla on mahdollisuus saada käyttöönsä vastaavat vaatteet laitospaikatuksena. Toisaalta jos vangilla on jo hallussaan oma asianmukainen vaatetus, niin vangille olisi tällöin annettava myös vastaava laitospaikatetus.

Tutkintavankeuslain sanamuodon mukaan tutkintavangille on annettava soveltuva laitospaikatetus, mikäli hän ”ei käytä omia vaatteitaan”, eli asia jätetään tutkintavangin ratkaistavaksi. Vaikka säännöksen sanamuoto poikkeaa vankeuslain vastaavasta säännöksestä, niin lain esitöissä (HE 263/2004) on todettu, että ehdotettu säännös vastaa kyseistä vankeuslain säännöstä (7 luvun 2 §:n 4 momentti).

Keskushallintoyksikön mukaan vankien talvivaatetusta koskevia ongelmia ei siten pystytä ratkaisemaan pelkästään siten, että vangeille annettaisiin mahdollisuus omien talvivaatteiden käyttöön tai että vankilaan hankittaisiin talvivaatevarustus kaikille vangeille, vaan molempiin seikkoihin on saatava erikseen asianmukainen ratkaisu.

Keskushallintoyksikön mukaan soveltuva talvivaatetus ei tarkoita täysin samaa asiaa Etelä- ja Pohjois-Suomessa, mutta toisaalta sen mukaan myös Etelä-Suomessa säätila voi olla ajoittain erittäin kylmä. Vankien talvivaatetusta koskevassa määräyksessä säännökset ovat samat kaikkien vankiloiden osalta, eikä siinä siten ole tehty eroa sen suhteen mihin päin Suomea sijoitettuun vankilaan vanki on sijoitettu.

Keskushallintoyksikön mukaan soveltuvaan talvivaatetukseen kuuluu asianmukainen talvitakki ja -jalkineet. Kerrospukeutuminen tulee talvitakin vaihtoehtona kyseeseen ainoastaan silloin, kun vanki itse haluaa sitä käyttää. Keskushallintoyksikkö viittaa alueiden selvityksiin, joista ilmenee, että suljettujen vankiloiden käytännöt omien talvivaatteiden antamisessa ja käytännön perusteet eroavat hyvinkin paljon toisistaan. Osassa vankiloissa voi olla kielletty sekä talvitakit että -jalkineet, mutta osassa on kielletty vain talvitakit. Kuitenkaan valtaosassa vankiloista vangeilla ei ole vaikeuksia saada käyttöön omia talvitakkeja ja -jalkineita.

Keskushallintoyksikön 10.5.2012 päivätyn ilmoituksen toimenpiteistä mukaan Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksikkö saattanut lausunnossaan esille tuomansa kannanoton talvivaatteiden haltuun saamisesta rikosseuraamusalueiden aluejohtajien ja vankiloiden johtajien tietoon ja toiminnassa huomioitavaksi. Aluejohtajia on pyydetty ilmoittamaan mihin toimenpiteisiin asiassa on ryhdytty sekä toimittamaan selvitys alueensa suljettujen vankiloiden johtajien antamista talvivaatteiden hallussapitoa koskevista rajoituksista. Keskushallintoyksikkö on myös 16.4.2012 antanut uuden vankien vaatetusta koskevan määräyksen (5/004/2012), joka on tullut voimaan 1.5.2012. Määräyksen kohdan ”Laitospaikatteen ja omien vaatteiden käyttö” mukaan vankilan tulee järjestää vankilan puolesta talvikaudeksi talvitakki niille vangeille, joilla ei ole tai ei ole mahdollisuutta saada käyttöönsä omaa talvitakkia. Määräyksen mukaan Hämeenlinnan vankila hankkii miesten talvitakit.

Keskushallintoyksikkö viittasi toimitettuihin selvityksiin ja totesi, että Riihimäen vankilassa on sittemmin luovuttu omien talvivaatteiden (takkien) käytön kategorisesta kiellosta. Itä- ja Pohjois-Suomen aluejohtajalta saadun tiedon mukaan vastaavasta kiellosta on luovuttu myös Pelson vankilassa. Lisäksi Pelson vankilassa saa haltuun myös myöhemmin vankilaan tuotuja talvivaatteita.

Mahdollisuutta lisätä talvikenkien määrää laitosvaatetuksena selvitetään myöhemmässä vaiheessa erikseen.

Annettujen lisäselvitysten pääasiallisesta sisällöstä

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloiden osalta Helsingin vankilassa ilmoitetaan sallittavan omien talvitakkien käyttö tulevastalvesta lähtien. Takkien tulee kuitenkin olla tarkastettavissa vaikeuksista. Asiasta tullaan tekemään päätös tulevana syksynä.

Riihimäen vankilan ilmoituksen mukaan vankilassa voidaan käyttää omia talvivaatteita. Vankila ei kuitenkaan salli sellaisia omia talvivaatteita, joita ei pystytä tarkastamaan. Myös Jokelan vankilassa sallitaan omat talvitakit edellyttäen, että ne voidaan tarkastaa. Takit eivät myöskään saa hälyttää metallinpaljastimessa eivätkä saa olla hupullisia. Helsingin vankilan johtajan päätöksen mukaan oman talvitakin käytölle on asetettu useita päätöksestä ilmeneviä edellä mainitunlaisia ja muita rajoittavia täsmennyksiä. Päätöksen mukaan takin haltuun saamista arvioi/päätää vastaanotto-huoneen RSE tämän ohjeen mukaisesti. Aluekeskuksen mukaan vankila toimii vastoin keskushallintoyksikön asiaa koskevaa kantaa. Vankilan tulee alueen näkemyksen mukaan huolehtia siitä, että kaikilla vangeilla, jotka haluavat pukeutua talvivaatteisiin, on siihen tosiasiallinen mahdollisuus laitoksen puolesta.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen vankiloissa sallitaan aluekeskuksen selvityksen mukaan oman talvitakin käyttö. Turun vankilassa haltuun annetaan kuoritakki tai muu vastaava, joka on valmistettu sellaisesta materiaalista, ettei kerroksia voi irrottaa toisistaan sekä vuoreton sarka- tai villakangastakki. Vuorellisen takin käytön edellytys on, että vuori on kiinnitetty veto- ketjulla, napeilla tai neppareilla ja että vuoren voi tarkastamista varten irrottaa takkia rikkomatta. Takki ei saa olla reisimittaa pitempi. Vanki saa haltuun vankilan ulkopuolelta yhden talvikengät. Vanki voi myös tilata talvikenkiä liikunnanohjaajien välityksellä. Talvikenkien varren pituudelle on asetettu rajoituksia. Kylmäkosken ja Hämeenlinnan vankiloissa vanki saa haltuun oman vuorellisen talvitakin paksuja untuva – ja keinokuitutakkia koskevin rajoituksin. Hämeenlinnan vankilassa edellytetään, että takki on huputon. Vaasan vankilassa on mahdollista saada haltuun myös paksu talvitakki, jollainen on tarkastettava huolellisemmin. Vanki voi myös vaihtaa talvitakkia.

3

RATKAISU

Tarkastelen jäljempänä vankien talvivaatetusta lähinnä omien talvivaatteiden (takin ja kenkien) käytön kannalta. Lopuksi tuon myös esiin muutamia huomioita suljetuissa vankiloissa nähdäkseni yleiseen rajoitukseen käyttää hupullista takkia.

3.1

Oikeusohjeet

Vankeuslain 7 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa vankilan järjestyksen tai valvonnan taikka työturvallisuuden vaatimasta syystä. Pykälän 3 momentin mukaan vangille, jolla ei ole asianmukaista vaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten.

Tutkintavankeuslain 3 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan tutkintavanki saa käyttää omia vaatteitaan, jollei siitä aiheudu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle, vankilan järjestykselle tai tutkintavangin terveydelle. Säännöksen 2 momentin mukaan tutkintavangille, joka ei käytä omia vaatteitaan, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten.

Hallituksen esityksen vankeuslaiksi ym. vankeuslain 7 luvun 2 § koskevista perusteluissa (HE 263/2004, s.159) todettiin seuraavaa:

Pykälän 2 momentin mukaan suljetussa vankilassa vanki saisi käyttää omia vaatteitaan. Omien vaatteiden käyttöä voitaisiin kuitenkin rajoittaa. Rajoitusperusteet voisivat olla yleisiä eli koko vankilaa tai vankilan osastoa taikka yksittäistä vankia koskevia.

Rajoituksia voitaisiin tehdä vankilan järjestyksen, valvonnan tai työturvallisuuden perusteella. Työturvallisuuden perusteella määrättävä rajoitus voisi koskea esimerkiksi tiettyjä työkohteita, joissa työturvallisuus nimenomaisesti edellyttää Vankeinhoitolaitoksen vaatteiden käyttöä, mutta ei muuta työntekoa.

Vankilan järjestyksen vuoksi voitaisiin kieltää rikollisten järjestöjen ja ryhmien, kuten moottoripyöräjengien tunnusvaatetuksen käyttö. Ne aiheuttavat kilpailevissa ryhmissä konflikteja ja muut vangit voivat kokea tällaisen vaatetuksen uhkaavana.

Säännös mahdollistaisi omien vaatteiden käyttöoikeuden rajoittamisen myös vankilan valvonnan vaatimasta syystä. Säännöksen nojalla omien vaatteiden käyttöä voitaisiin rajoittaa esimerkiksi sellaisessa vankilassa, jossa vankien vaihtuvuus on suuri ja rajoitus olisi perusteltu esimerkiksi karkaamisten estämiseksi. Näissä tapauksissa säännös mahdollistaisi myös omien vaatteiden osittaisen, esimerkiksi ulkovaatteiden, rajoittamisen.

Perusteena omien vaatteiden rajoittamiselle voisi olla myös se, että vanki olisi sijoitettu sairaalaysiköön, jossa sairaalaysikön järjestys ja hygieniasyyt voisivat olla rajoittamisen perusteena.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että vangille, joka työssään ei voi käyttää omia vaatteitaan, on annettava soveltuva vaatetus. Suljettujen laitosten ohella tämä säännös koskisi avolaitoksia esimerkiksi silloin, kun ulkopuolisessa työkohteessa työskentely edellyttää siihen kuuluvaa vaatetusta. Suoja-vaatetuksella tarkoitetaan esimerkiksi suojahaalaria rakennustöissä.

Tutkintavankien osalta todettiin lisäksi seuraavaa (Tutkintavankeuslaki 3 luvun 3 §, s.219):

Syyttömyysolettamasta aiheutuu, että tutkintavankia ei pääsääntöisesti voida velvoittaa käyttämään vankivaatteita.

Joissakin tilanteissa omien vaatteiden käyttämisen oikeutta tulee kuitenkin voida rajoittaa. Voimassa olevan tutkintavankeudesta annetun lain 9 §:n säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että tutkintavangin omien vaatteiden käyttämisoikeutta voitaisiin rajoittaa, jos niiden käytöstä on vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle, vankilan järjestykselle tai tutkintavangin terveydelle.

Omien vaatteiden käyttämisestä saattaa aiheutua vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle esimerkiksi silloin, kun tutkintavanki on karkaamisaltis. Vangin vaatetusta käyttävää tutkintavankia on helpompi valvoa. Vankilan järjestyksen vaarantumisen perusteella voitaisiin kieltää sellaiset vangin vaatteet, jotka ilmentävät kuulumista rikollisjärjestöön tai vastaavaan järjestöön taikka jengiin. Tällä perusteella voitaisiin kieltää esimerkiksi moottoripyöräjengiin kuuluvan tutkintavangin nahkaliivien käyttö. Tutkintavangin terveyden vaarantumisella tarkoitetaan lähinnä tilannetta, jossa tutkintavangin omat vaatteet ovat epäsiistit ja likaiset.

Pykälään ehdotetaan lisäksi säännöstä, jonka mukaan tutkintavanki vastaa omien vaatteidensa huollosta. Säännös vastaa ehdotetun vankeuslain 7 luvun 3 §:n säännöstä. Nykyisessä tutkintavankeudesta annetussa laissa asiasta ei ole säännöksiä.

Pykälässä säädettäisiin myös vankeuslain 7 luvun 3 §:ää vastaavasti, että vankilan on järjestettävä tutkintavangille tilaisuus hänen omien vaatteidensa pesuun taikka niiden pesettämiseen vankilassa tai tutkintavangin kustannuksella vankilan ulkopuolella. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan tutkintavangille, joka ei käytä omia vaatteitaan, tulisi antaa asianmukainen vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten. Ehdotettu säännös vastaisi vankeuslain 7 luvun 2 §:n 4 momenttia. Voimassa olevassa tutkintavankeudesta annetussa laissa ei ole vastaavaa säännöstä. Koska tutkintavangilla on keskeneräisiä oikeusasioita, säännöksellä on hänelle merkitystä käytännössä.

Vankeuslain 7 luvun 7 §:n mukaan vangin omien vaatteiden käytön rajoittamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Tutkintavankeuslain 3 luvun 9 §:n mukaan tutkintavangin vaatetuksesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies.

Rikosseuraamuslaitos antaa tarkemmat määräykset ruoka- ja perushuollosta (vankeuslain 7 luvun 8 § ja tutkintavankeuslain 3 luvun 10 §).

3.2

Kannanotto

Vankeuslain 7 luvun 2 §:n mukaan selvä lähtökohta on, että suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Tätä tukevat myös vankeuslain 1 luvun 3 §:n 1 momentin säännös vankeuden sisällöstä ja saman pykälän toisen momentin viimeisestä virkkeestä ilmenevä normaalisuusperiaate sekä 1 luvun 6 §:ssä ilmaistu suhteellisuusperiaate. Omien vaatteiden käyttöä voidaan rajoittaa vankilan järjestyksen ja valvonnan taikka työturvallisuuden vaatimasta syystä.

Vastaavasti tutkintavankeuslain 3 luvun 3 §:n mukaan lähtökohta on se, että tutkintavangit voivat käyttää omia vaatteita. Käyttöä voidaan rajoittaa vain tutkintavankeuden tarkoituksen vaarantamiseen, vankilan järjestykseen tai tutkintavangin terveyteen liittyvillä vaarantamisperusteilla.

Vaikka omassa aloitteessa on sinänsä kysymys vankien talvivaatetuksen riittävydestä, on asiassa kyse lähtökohtaisesti siitä, vankilat edellä todettujen rajoitusten myötä puuttuvat vankien henkilökohtaiseen vapauteen rajoittamalla heidän vapauttaan pukeutua haluamallaan tavalla. Se, että Rikosseuraamuslaitoksen laitosvaatetukseen on uusitun määräyksen mukaan otettu myös miesten talvitakki on parannus selvityspyyntöni aikaiseen kerrosvaatetuksena toteutettuun järjestelyyn. Siinä suhteessa pidän uudistusta myönteisenä, edellyttäen, että laitoksissa on antaa talvitakki kaikille niille vangeille, jotka eivät halua tai joilla ei ole mahdollisuutta käyttää omaa talvitakkia. Vankien yhdenvertainen kohtelu edellyttää, että mies- ja naisvangeilla on tältä osin yhtäläiset valintamahdollisuudet.

Saamani selvitys kuitenkin osoittaa, että eri rikosseuraamusalueiden vankiloiden suhtautuminen vankien omien talvivaatteiden käyttöön edelleen vaihtelee. Pääsääntöisesti vankilat nyttemmin sallivat vankien käyttää omia vuorellisia talvitakkeja. Turun, Riihimäen ja Helsingin sekä Pelson vankiloissa on rajoitettu omien paksuvuorellisten talvitakkien käyttöä tarkastus-

vaikeuksien vuoksi. Muutoinkin takin tarkastamisen ”vaivattomuus” ja hälytykseen reagoimattomuus on keskeinen kriteeri oman talvitakin käytön sallimiselle. Myös muissa suljetuissa vankiloissa suhtaudutaan kielteisesti omien paksujen untuva – tai keinokuitutakkien käyttämiseen juuri niiden tarkastamisen vaikeuden takia. Poikkeuksen tekee Vaasan vankila, jossa korostetaan kuitenkin takin tarkastamisen huolellisuutta. Paksun toppatakin esitettiin myös haittaavan erilaisten voimakäyttövälineiden käyttöä voimankäyttötilanteissa.

Hupullisen talvitakin ja muutoinkin hupullisen vaateen käyttöä rajoitetaan tekniseen valvontaan ja tunnistettavuuteen liittyvillä perusteilla.

Myös omien talvikenkien käytön rajoittamista eräissä vankiloissa perusteltiin tarkastamiseen liittyvillä ongelmilla. Omien talvikenkien käyttöön ja niiden hankintaan vankilassa ollessa vankilat näyttävät kuitenkin suhtautuvan entistä myönteisemmin.

Pidän kehitystä näiltä osin myönteisenä. Pidän myös myönteisenä sitä, että keskushallintoyksikkö on muuttanut suhtautumistaan laitosvaatetuksen suhteen siten, että pelkästä kerrosvaatetuksesta luovutaan ja vankiloihin hankitaan talviolosuhteisiin paremmin soveltuva vuorellinen talvitakki. Laitostakin osalta totean kuitenkin, että lähtökohta on, kuten keskushallintoyksikkö lausunnossaan esitti, että laitosvaatetuksena annettava talvitakki on toissijainen vaihtoehtoinen valinta omalle talvitakille ja että säännönmukaisissa olosuhteissa valintavalta on vangilla. Selvityksen mukaan edistystä on tapahtunut myös Hämeenlinnan vankilassa, jossa omien vaatteiden haltuun antamiseen liittyvät käytännöt on ilmoitettu yhdenmukaistetuksi mies- ja naisvankien osalta.

Se, mitkä ovat ne perusteet, joiden nojalla vangin valinnanvapauteen tässä suhteessa voidaan puuttua, ilmenevät laista. Vankeusvankien osalta kyseeseen tulevat siis työturvallisuus, laitosjärjestys ja valvonta. Tutkintavankien osalta lainsäädännös on tästä hieman poikkeava. Ensimmäkin syyttömyysolettamasta aiheutuu, että tutkintavankia ei pääsääntöisesti voida velvoittaa käyttämään vankivaatteita (HE 263/2004 s.219). Rajoittaminen on lain mukaan mahdollista, jos niiden käytöstä on vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle, vankilan järjestykselle tai tutkintavangin terveydelle. Vaaralla tutkintavankeuden tarkoitukselle näyttää lain esitöiden mukaan tarkoitettua samaa kuin valvonnalla vankeusvankien osalta, sillä molempien osalta perusteluissa viitataan karkaamiseen. Myös vankilan järjestyksellä on esitöiden mukaan samanlainen merkityssisältö. Terveyden vaarantumisella viitataan tutkintavangin vaatteiden likaisuuteen ja huonokuntoisuuteen.

Olen aikaisemmissa ratkaisuisiani arvioinut laitosjärjestykseen ja valvontaan liittyviä sinänsä hyväksyttäviä perusteita rajoittaa omien vaatteiden käyttöä. Totesin Hämeenlinnan vankilaa koskevassa päätöksessäni (1455/4/07), että ehdotonta varmuutta siitä, että vankien karkaaminen voitaisiin estää velvoittamalla vangit käyttämään vankilavaatetusta, ei voida saavuttaa. Pidän omien vaatteiden käyttökieltoa yleisen karkaamisvaaran perusteella ylimitoitettuna ja laajempaan kuin voitiin pitää välttämättömänä. Kategorista kieltoa ei mielestäni voi perustella myöskään vankilassa käyvien ulkopuolisten suurella määrällä.

Ongelmallisena pidän myös sitä, että omien paksuvuoristen talvitakkien käyttöä rajoitetaan kategorisesti sillä perusteella, että niiden tarkastaminen on vaikeata tai jopa, että ne vaikeuttavat voimankäyttöä. Sinänsä tarkastamiseen liittyvä tarkoitus estää kiellettyjen, lähinnä huuhaavien aineiden säilyttäminen ja käyttö vankilassa on perusteltu. Tarkastusvaikeuksien tulee kuitenkin mielestäni olla sellaisia, että niitä ei voida asianmukaista huolellisuutta noudattaen välttää. Luonnollista nähdäkseni on, että takki on voitava tarkastaa sitä rikkomatta. Vankeuslain 1 luvun 6 §:stä ilmenevä (vastaavasti tutkintavankeuslain 1 luvun 4 §) oikeuksien ra-

joittamiseen liittyvä välttämättömyysvaatimus koskee myös omien vaatteiden käytön rajoittamista.

Suljetut vankilat ovat tosin turvallisuusasteeltaan erilaisia. Varsinaista turvallisuuteen perustuva turvallisuusluokitusta ei toistaiseksi ole vankiloiden osalta vahvistettu laissa tai muutoinkaan virallisesti.

Suhteellisen tuoreessa vuonna 2011 valmistuneessa vankilanjohtajan selvityksessä todetaan muun muassa seuraavaa:

Vankiloiden turvallisuusluokitus on ollut esillä viimeksi 2000-luvun alussa. Tuolloin valmistui Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston asettaman työryhmän raportti vankiloiden turvallisuusluokituksesta (2001). Työryhmä esitti raportissaan vankiloiden määrittelyä kolmeen eri luokkaan (a, b, c), mutta esitys ei johtanut toimenpiteisiin. Työryhmän esityksen mukaisesti perustettiin varmuusosastot Riihimäen ja Turun vankiloihin.

Vajaan kymmenen vuoden aikana laitosten tekniset ja toiminnalliset puitteet ovat muuttuneet. Vankilat ovat vähitellen rakentaneet toimintojaan ja turvallisuuttaan lähinnä omien tarpeidensa näkökulmasta. Yleensä vankilan turvallisuutta on rakennettu ns. vakavimman uhan lähtökohdasta. Käytännössä työryhmän esittämät muutokset olisivat tarkoittaneet b-luokan supistumista ja tähän ryhmään kuuluvien vankiloiden muuttamista joko avoimempaan tai suljetumpaan suuntaan. Vankitilojen luokittelua on tapahtunut, mutta sen tarkoituksenmukaisuutta ei ole valtakunnallisesti arvioitu tai ohjattu. Myös vankien luokittelua on rikosseuraamusalalla aina tehty, mutta se ei ole ollut kovin yhdenmukaista tai avointa. Esimerkiksi vankien avolaitoskelpoisuus on pitkälle yksilöllistä harkintaa. Normitasoisia päätösharkinnan perusteita ei ole laadittu, vaikka yleisesti sovellettuja ja käytössä olevia päätöskriteerejä on useita.

Hupullisen talvitakin ja muun hupullisen vaatteiden käytön rajoittamisesta

Lopuksi kiinnitän huomiota siihen, että joissakin vankiloissa on kielletty lähinnä valvontaan liittyvillä perusteilla kokonaisuudessaan hupullisten talvitakkien käyttö. Tämä hupun käytön rajoittaminen koskee kantelujen ja niiden johdosta saamiene tietojen mukaan myös muita hupullisia vaatteita. Perusteluna on tuotu esiin se, että vanki voi peittää kasvonsa hupuilla, mikä vaikeuttaa vangin tunnistamista mahdollisten laitosjärjestysrikkomusten tai rikosten yhteydessä.

Hupun käyttö normaalioloissa kuuluu varsin yleisesti vaatetukseen. Normaalikäytössä hupulla ei myöskään peitetä kasvoja eikä niiden käytöllä pyritä selvityksessä ilmaistuun tunnistettavuuden vaikeuttamiseen. Vaatetuksella on myös yhteys perusoikeutena turvattuun sananvapautteen sisältyvään ilmaisuvapauteen, vaikka hupun käytöllä ei nähdäkseni normaalitilanteissa voitane katsoa olevan ainakaan yleisesti tietoista sananvapauskytkennällistä merkitystä. Perusoikeuksien rajoittamisperusteita ei voi tulkita laajentavasti. Mielestäni kategorinen hupullisten takkien ja vaatteiden käyttökielto pelkästään yleisellä laitosjärjestykseen ja valvontaan liittyvällä perusteella, huomioon ottaen edellä todettu oikeuksien rajoittamiseen liittyvä välttämättömyysedellytys, on ongelmallinen. Mielestäni rajoitusta tulisi voida perustella joillakin konkreettisemmilla kyseisen laitoksen tai osaston olosuhteisiin liittyvillä syillä.

3.3

Toimenpiteet

Totean, että asian käsittelyn aikaan vankien omien vaatteiden käytön ja laitostalvivaatteiden saatavuuden osalta tilanne on olennaisesti parantunut. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on lisäksi antanut vankien vaatetuksesta uuden määräyksen, jonka mukaan myös miesvankeja varten hankitaan vankiloihin laitosvaatetuksena talvitakit. Tämän vuoksi asia ei

anna aihetta muuhun kuin, että kiinnitän Rikosseuraamuslaitoksen huomiota niihin näkökohtiin, mitä olen edellä esittänyt paksuvuorellisten ja hupullisten talvitakkien sekä hupullisten vaatteiden rajoittamisen ongelmallisuudesta.